

causa in votis et juramentis, et episcopus in generalibus Ecclesiae legibus, v. g., abstinentiae.

4° Superior in propria lege vel in lege praedecessoris sine causa sufficienti scienter dispensans, probabilius valide dispensat; diximus enim eum sine causa legem valide abrogare posse: ergo *a pari* et ab illa valide dispensat; qui enim potest plus, potest et minus.

§ III. — De dispensationis cessatione.

Præcipue hic examinandum est an et quando dispensatio cesset per causae cessationem, per mortem dispensantis, per dispensationis revocationem et per dispensati renuntiationem.

1° Duplex distinguitur causa dispensationis, finalis scilicet, sine qua dispensatio non concederetur, et impulsiva, qua non existente, dispensatio nihilominus concederetur, sed difficilior.

Cessante causa impulsiva, nihilominus valet dispensatio, *ut patet*: causa finali ex parte tantum cessante, adeo ut prudenter judicetur dispensationem concessam fuisse ob partem causae adhuc exstantem, valet iterum dispensatio. At, si causa finalis penitus cessaverit, valetne dispensatio? Quidam affirmant, dicentes vinculum legis fuisse solutum, et non reviviscere, nisi per actum legislatoris positivum. Caeteri vero negant, eorumque sententia sola admittenda est; superior enim, dispensando, non tollit legem, sed obligationem ejus in casu particulari relaxat, causa relaxationis supposita vera et durante: ita apprehendunt omnes: v. g., aliquis ob infirmitatem, quae praesumitur perpetua, obtinuit dispensationem a jejunio, ab abstinentia, a recitandis Horis canonicis, ab audiendo Sacro, etc., numquid dispensatione sic obtenta uti poterit, etiam sanus? Hoc sensui communi repugnat. Ergo.

2° Si dispensatio concedatur absolute, durante causa, non cessat per mortem concedentis; assimilatur enim donationi: at donatio per mortem donatoris non cessat: ergo nec dispensatio. Unde dispensationem abstinentiae

pro Quadragesima obtinuisti, et episcopus in medio Quadragesimae moritur, valet dispensatio. Sic valet litterae dimissoriae ante mortem vel abdicationem aut translationem episcopi, ab ipso aut vicariis ejus generalibus nomine ejus canonice datae.

Si concessio facta fuerit sub hac conditione, *donec nobis placuerit, ad arbitrium nostrum*, valet etiam post mortem concedentis, donec a successore vel superiore revocetur, quamvis contrarium doceant *Concina*, t. VII, S. *Ligorius*, l. 1, n. 197, et plures alii: sic quippe receptum est, saltem in diocesi nostra, quoad concessionem episcopi: secus probabilius dicendum foret, si de concessione Pontificia ageretur: igitur pars tutior eligenda esset.

Excipiuntur concessionem aut delegationem in foro contentioso, quae, re adhuc integra, per mortem superioris expirant: v. g., Papa aliquem delegavit ad causam canonicam instruendam, delegatus causam incepit, eam terminare potest; informationem nondum incepit, nihil valet. Ita omnes canonistae regula juris civilis innixi, et eo sensu explicant cap. 4, tit. 9, lib. 1 *Clement*.

3° Dubitari non potest quin superior dispensationem a se concessam valide revocare possit, etiam sine causa, non tamen licite, nisi rationabili motivo.

Cum dispensatio sit gratia, dispensatus ei renuntiare potest, nisi renuntiatio in alterius vel in communitatis detrimentum vergat: tunc renuntiatione consummata, id est, a superiore acceptata, dispensatione amplius uti nequit. Duplex igitur requiritur conditio ut dispensatio per renuntiationem cesset, voluntas expressa vel tacita dispensati, et acceptatio dispensantis. Unde aliquis declaravit se dispensationem sibi concessam nunquam usurum vel contra dispensationem agit, votum, v. g., servando, ei tacite renuntiavit; valet tamen dispensatio donec dispensator renuntiationi annuerit.

Hinc Petrus obtinuit dispensationem ad contrahendum cum Bertha; neglecta dispensatione, ducit Luciam: Lucia mortua, Bertham sine nova dispensatione ducere potest. Ita S. *Ligorius*, l. 1, n. 198.

ARTICULUS SEXTUS.

DE PRIVILEGIIS.

1° Privilegium, a lege privata sic dictum, est concessio superioris specialem continens favorem extra vel contra jus commune. Differt a dispensatione, quæ est actus obligationem legis communis relaxans, non vero tollens.

2° Distinguitur privilegium personale et privilegium reale: personale, illud est quod personæ immediate datur eamque sequitur; et reale, immediate rei vel loco annectitur, et mediate personis re utentibus vel in loco manentibus: v. g., qui personale habet privilegium altaris, quocumque celebret, indulgentiam defunctis applicare potest: si vero privilegium altari determinato sit annexum, quilibet sacerdos ad illud celebrans, dicti particeps esse potest privilegii.

Privilegia quæ communitati, v. g., confraternitati, vel alicui hominum generi conceduntur, habentur ut realia.

3° Inter privilegia, alia sunt contra, et alia extra jus commune. Exemptio domuum presbyteralium et templorum a tributis, est privilegium contra jus commune civile; facultas qua parochi titulares hujus diocesis polent super impedimento supervenienti matrimonio dispensandi, est extra jus commune canonicum. Prius dicitur odiosum, quia est vulnus legis communis, et restringi debet; posterius, cum nemini noceat, est favorabile et ampliari convenit.

Exemptiones religiosorum in eo consistentes ut superiores quasi episcopalem habeant jurisdictionem in personas sibi subditas et in loca, a multis habentur ut favorabiles et ideo ampliandæ; episcopi vero eas sæpe judicarunt odiosas, ut pote juri communi derogantes, et idcirco restringendas. Certum est quidem illas esse legis communis exceptiones, sed religiosis ordinibus valde utiles, in Ecclesia usitatas, multis summorum Pontifi-

cum et conciliorum decretis firmatas, ac proinde in honore habendas, non autem indiscrete vituperandas, licet dignitas et auctoritas episcopalis semper sint accurate servandæ.

4° Privilegium variis modis acquiritur: 1° per expressam superioris concessionem; 2° per consuetudinem legitime præscriptam; 3° per acquisitionem rei vel officii cui annexum est.

5° Cessare potest 1° per expirationem temporis statuti; 2° per cessationem causæ finalis, eo modo quo de cessatione dispensationis diximus; 3° per revocationem a superiore legitime factam: si privilegium gratis fuerit concessum, revocatio etiam arbitraria valida est; si autem titulo oneroso fuerit datum, revocari non potest nisi ob gravem causam, et oblata sufficienti compensatione; 4° per renuntiationem, si renuntiatio a superiore fuerit acceptata, et aliunde sit possibilis; quando enim privilegium est in gratiam communitatis, quidam particulares ei valide renuntiare non possunt; 5° si privilegium alios gravet, ut jus per agrum transeundi, legitima præscriptione per decennium juxta quosdam, ad summum per 30 annos exstinguitur, Decretal. l. 5, tit. 33, c. 24; si vero alios non gravet, ut privilegium absolvendi, dispensandi, etc., per non-usum quantumvis longum non amittitur. Ita Suárez, P. Bonacina, P. Antoine, S. Ligorius, etc.; 6° privilegium in jure communi contentum, per legem posteriorem ei contrariam abrogatur; expresse, si adjiciatur clausula: *non obstante privilegio*, etc. Si autem clausula non adjiciatur, revocatio est tacita, ubi alioquin lex foret inutilis, quia legislator non præsumitur legem inutilem condere velle. At si privilegium in corpore juris non contineatur, per legem posteriorem ei contrariam etiam cum clausula revocatoria expressam, non revocatur nisi positiva ejus mentio fiat, quia superior illud ignorare censetur. Ita generatim theologi et canonisti.

Cuncta oracula vivæ vocis, id est privilegia a summis Pontificibus ore tenus concessa, revocata sunt a Gregorio XV, die 2 julii 1622; deinde ab Urbano VIII, die 20

decembris 1631. Per aliam Constitutionem diei 11 aprilis 1635, idem Pontifex a generali revocatione excipit oracula quæ officiales et ministri, quibus, ratione suorum officiorum seu munerum, de summi Pontificis oraculis fides adhiberi solet et debet, scriptis authenticis testarentur.

Privilegia autem post Gregorium XV et Urbanum VIII, viva voce concessa, etsi scriptis authenticis officialium palatii non munita, valent pro foro interno; illi namque Pontifices voluntatem successorum suorum ligare non potuerunt.

Annotator Bibliothecæ canonicæ Ferraris, t. VI, notat in præfatis summorum Pontificum Constitutionibus mentionem fieri tantum de ordinibus religiosis et congregationibus: unde concludit privilegia ore tenus laicis et clericis sæcularibus concessa remansisse valida.

ARTICULUS SEPTIMUS.

DE CONSUETUDINE.

Consuetudo sæpe in malam sumitur partem, ut in lib. Sap. XIV, 16: *Convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est.* Sæpe vero in bonam partem sumitur, et de illa sub hoc respectu nobis agendum est.

Definitur in Decreto, 1 part., dist. 1, cap. 3, post S. Isidorum: *Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex.* Ad consuetudinem referuntur desuetudo et non-usus, inter se satis similes, et locum habentes cum actus qui fieri debeat in talibus circumstantiis plus minusve frequentibus obsolevit.

Consuetudo autem alia *universalis*, quæ obtinet in universa ecclesia; alia *particularis*, quæ viget in aliqua societate potestatem leges condendi habente: v. g., in regione, in diocesi; et alia *privata*, quæ ab eis exercetur apud quos non est potestas legislativa, quales sunt parochia, familia, etc.

Potest esse contra legem, juxta legem vel præter legem: est contra legem, quando ei adversatur, eamque abrogat

vel illi derogat, si conditionibus requisitis gaudeat; est juxta legem, si sensum quo observari debeat interpretetur; est præter legem, si morem actus nulla lege scripta præscriptos ex obligatione faciendi inducat. Apud omnes constat consuetudinem debitis conditionibus vestitam, legem humanam, sive civilem, sive ecclesiasticam, abrogare ex toto, vel ex parte; eam interpretari, vel novam introducere posse.

In novo jure civili Gallico non fit mentio consuetudinis et nulla agnoscitur lex non scripta: omnes igitur abolitæ sunt consuetudines quæ variæ erant pro variis provinciis et vim legis habebant. Unde sub hoc respectu non existit ratio cur de consuetudine tractetur.

At in jure canonico nulla contigit mutatio quoad consuetudinem. Ideo quæstionem sub hoc respectu breviter attingemus.

Consuetudo *privata* neque abrogare, neque inducere potest legem, sed statuta in aliqua communitate recepta tollere et alia eis substituere potest, quæ vim habeant saltem mutæ conventionis.

Consuetudo *secundum legem* est optima legum interpretis, ut aiunt. Sub eo respectu non tollit nec inducit legem, sed ostendit quo sensu legislator voluit obligare.

Consuetudo *contra* vel *præter legem* strictis subjacet conditionibus, quæ ad quinque referri possunt, scilicet 1º ut sit rationabilis; 2º congruo tempore perseverans; 3º publica; 4º cum superioris consensu, et 5º cum intentione obligandi.

1º *Debet esse rationabilis*; lex enim bono communi necessaria vel saltem utilis esse debet, alioquin non esset lex: ergo *a pari* et consuetudo ut vim legis habeat, vel, e contra, alicui legi vim auferat. Unde contra legem, sive divinam, sive naturalem, prævalere non potest, quia actus legibus istis adversi certe rationabiles non sunt. *Ita omnes theologî cum S. Thoma*, dicente, 1 2, q. 97, art. 3, ad 1: « Lex naturalis et divina procedit a voluntate divina, ut dictum est: unde non potest mutari per consuetudinem precedentem a voluntate hominis, sed so-

» lum per auctoritatem divinam mutari posset; et inde
» est quod nulla consuetudo vim legis obtinere potest
» contra legem divinam, vel legem naturalem.»

Igitur quantumvis generalis sit et inveterata consuetudo, si legi Dei vel rectæ rationi adversetur, vel, ubi agitur de legibus ecclesiasticis, si nervos disciplinæ ecclesiasticæ disrumpat, mera est corruptela quæ vim legis nunquam habere potest, et jure canonico irritatur; Decretal. l. 1, tit. 4, de Consuetudine. Talis est consuetudo non recipiendi et non servandi in aliqua regione interdictum generale.

2° *Congruo tempore perseverans.* Triplex distinguitur status consuetudinis, initium, progressus et præscriptio. Qui, legem violando, consuetudinem incipiunt, mortaliter peccant, nisi causa sufficienti, v. g., dispensatione, gravi detrimento, etc., excusentur: qui vero eam incœptam, sed nondum præscriptam, continuant, similiter peccant; facilius tamen excusantur, sin a toto, saltem a tanto, id est a mortali. Verum qui consuetudine adversus legem legitime præscripta utuntur, nullo modo peccant. Sic omnes, etiam timorati, cœnulam in Quadragesima sumunt.

Omnes fatentur longum requiri temporis intervallum continuatum, sed in illo assignando sibi non consentiunt. Multi dicunt hoc relinquendum esse judicio prudentium, qui ex frequentia actuum pronuntiabunt; multi alii volunt requiri et sufficere decennium; alii denique affirmant decennium ad inducendam consuetudinem contra vel præter legem civilem sufficere, et quadraginta annos ad præscribendum contra leges canonicas requirunt; decem vero ad inducendam legem. Sed *Ferraris*, t. II, cum *Lessio*, card. de *Lugo*, *Azor* et pluribus aliis, docet decennium in utroque casu sufficere pro legibus canonicis, sicut et pro civilibus; in eandem sententiam evidenter propendit *S. Ligorius*, l. 1, n. 107 et 139. Ita et *Benedictus XIV*, de *Synodo diœces.*, l. 13, cap. 5, n. 3 et 4.

Quidquid sit, extra dubium est quod consuetudo quadraginta annorum, modo aliis conditionibus requisitis

vestiatur, plene sufficiat ad abrogandam legem canonicam. Videatur *Bened. XIV*, ibidem, n. 5.

3° *Debet esse publica*; lex enim scripta communitatem non obligat, aut ab obligatione existente non eximit, nisi publice fuerit promulgata: a pari nec lex non scripta, seu consuetudo. Quidam volunt publicitatem juris necessariam esse, sed probabilius publicitas facti sufficit: ita *Concina*, t. XVII. Etenim si publicitas juris, id est, declaratio a tribunali facta requireretur, fere nulla consuetudo vim legis haberet, quod tamen falsum est. Ergo.

4° *Consensus superioris.* Obligatio legis a voluntate superioris derivatur et per eam tollitur: consuetudo igitur nec abrogare nec inducere potest legem, si consensu superioris expresso vel tacito careat. Si adsit consensus expressus, tunc consuetudo dicitur legem abrogare vel inducere per viam *conniventia*, et nullum requiritur tempus determinatum. At ille consensus non requiritur: sufficit consensus tacitus, qui existere censetur, cum superior sciens consuetudinem, et cum possit commode legis observantiam urgere, non reclamât nec consuetudinem improbat, quamvis improbare posset. Si enim eam tantummodo toleraret, quia, ei resistendo, timeret incommoda personalia, vexationem, spoliationem, persecutionem, etc., nullum præberet consensum.

Juxta probabilior sententiam et in praxi tutam, consuetudo rationabilis disciplinæ et libertatis Ecclesiæ non destructiva, et legitime præscripta, licet a superiore ignorata, vim legis accipit, ex consensu superioris legali, cum talis consuetudo ipso jure approbetur. Decretal. l. 1, tit. 4, de Consuetudine.

5° *Requiritur ut consuetudo cum intentione obligandi inducatur, ubi agitur de lege inducenda.* Sicut enim vis legis ex intentione legislatoris deducitur, ita et vis consuetudinis: porro intentio superioris ex sensu quo accipitur consuetudo deducitur. Unde si populus aut major pars populi, ex devotione, gratitudine, similive motivo agat, consuetudo, quantumvis longa, vim legis nunquam habe-

628 *sanctigalesur* TRACTATUS *abuJ. es mntei du*
bit : sic consuetudo sumendi aquam benedictam in ingressu templi, suscipiendi cineres in capite Quadragesimæ, non obligat sub peccato : contra vero consuetudo jejunandi in Quadragesima, a carnibus abstinendi diebus veneris et sabbati, audiendi Sacrum diebus dominicis et festivis non suppressis, etc., obligat sub peccato mortali.

Talis autem non requiritur intentio in consuetudine contra legem : solum factum cum persuasione legem non obligare sufficit.

Videantur quæ diximus supra, p. 578.

Queritur 1° an consuetudo adversus legem præscribat, si lex omnem consuetudinem sibi contrariam declaret nullam et reprobet.

R. Lex sic expressa consuetudinem præteritam vel currentem revocat, *ut patet* : at consuetudinem futuram conditionibus requisitis vestitam non infirmat, quia legislator futuram voluntatem suam, et a fortiori voluntatem successoris aut superioris sui ligare non potest.

Queritur 2° an requiratur bona fides in præscribentibus ut lex consuetudine abrogetur.

R. Multi volunt bonam fidem necessariam esse toto tempore præscriptionis, ac proinde decennium ad præscriptionem necessarium a tempore quo bona fides incipit currere ; nam, inquiunt, ut dominium alienjus boni via præscriptionis acquiratur, necessaria est bona fides per totum tempus lege determinatum : ergo et ad legis abrogationem.

Alii vero negant assertionem et paritatem. « Nam, inquit P. Antoine, ut consuetudo tollat legem, solum requiritur ut passim non servetur quando occurrit servanda, sciente principe et non se opponente ; dum enim scit legem suam non servari, et silet, censetur consentire ut non servetur, ne respublica perturbetur, peccata multiplicentur. »

Quidquid sit, quando publica et communis est persuasio legem amplius non obligare, consuetudine ei adversa

uti licitum est. Unde, quamvis accuratas legitimæ consuetudinis regulas assignare sit difficile, sæpe tuto iudicatur consuetudinem prævaluisse eaque uti licere.

Consuetudo generalis per legem oppositam abrogatur, non item consuetudo particularis, nisi de illa specialis fiat mentio, ut de privilegiis diximus. Ita Bonifacius VIII, in Sexto, tit. 2, cap. 1.